

Szálkai Tamás

„Sajnálni való mostoha javadalmat élvez a levéltárnok...”

Törvényhatósági levéltárosok küzdelme magasabb fizetési osztályba sorolásuk érdekében (1903–1907)

„...az adminisztratív teendőkkel túlhalmozott levéltárnoknak tehetsége és szorgalma dacára sem nyílik alkalma arra, hogy a magyar Parnassusra felemelkedjék” – olvasható abban a kérelemben, amelyet mintegy négy évig tartó egyeztetés után Dukovics István (Veszprém), Kőszeghi Sándor (Pest), Magasházy Béla (Borsod), Orosz Ernő (Heves), Osváth Lajos (Bihar), Romhányi János (Nyitra) vármegyei levéltárvezetők terjesztettek kartársaik elé.¹ A magasabb fizetési osztályba sorolásukért hadrendbe sorakozó levéltárosok a folyamat során megalakították az első érdekvédelmi és szakmai szervezetüket, a Vármegyei Levéltárnokok Országos Egyesületét.² A fent említett Osváth Lajos hátrahagyott iratain és levelezésén³ keresztül nyomon követhetőek ennek a küzdelemnek az állomásai.⁴

Amikor 1903. április 26-án Budapesten a Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesületének alakuló kongresszusán előterjesztették a szervezet százas bizottságának határozati javaslatait és azt a szabályrendelet-tervezetet, amely az ország valamennyi megyéjére nézve egyöntetűen és ugyanazon elvek alapján kívánta rendezni a megyei alkalmazottak bérét, a levéltárosok joggal érezték úgy, hogy az új egyesület nem képviselte eléggé érdekeiket.⁵ A tervezet szerint a pályán eltöltött huzamosabb idő eltelté (12, 16, 20 év) után a levéltárosok alapfizetése (2600 K) 300–300 Koronával, az allevéltárnokoké (2000) pedig 200–200 Koronával emelkedett volna. Ezek az összegyek előbbieken esetén a vármegyei másod-, harmadaljegyzőkével, alügyészekével,

¹ SJANR Bihar. Fond 12. 10. Dosar (a továbbiakban csak a dosar/dosszié számokat jelöljük) 34. 2.

² Szálkai, 2013: 78–79.

³ Osváth Lajos halála (1931) után iratait felesége ajánlotta fel Bihar vármegye levéltárának 1935-ben (MNL HBML IV. 406. b. 996. k.). A II. világháborút követő iratelosztás során azonban a hagyatékot (a levéltár irattárával együtt) – következetlen módon – megosztották. Aminek egyik következménye pl. az lett hogy a levéltáros családtörténeti feljegyzései nagyrészt Debrecenbe, személyes levelezése pedig Nagyváradra került. A határon túli anyagot a Román Nemzeti Levéltár engedélyével és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával 2019 nyarán három hét alatt két kolléganómmal (Kovács Ágnes és Kovács Tünde) digitalizáltuk, aminek eredményeként a levéltári irattár 1850–1928 közötti iratanyagáról 34564 felvételt készítettünk.

⁴ Jelen forrásközlésben e folyamat eseményeit 1907-ig követjük nyomon. A későbbi időszak adatainak feldolgozása folyamatban van.

⁵ D. 26. 4–6.

árvaszéki jegyzőkéval és az (al)szolgabírákéval, utóbbiakéban az árvaszéki nyilván-
tartókéval egyezett volna. Az alakuló közgyűlés – a jegyzőkönyv szerint – a fizeté-
sekre vonatkozó javaslatot percekig tartó éljenzés közepette egyhangúlag fogadta el.

A kongresszuson tíz levéltáros vett részt szervezetlenül, többnyire egymás tudta
nélkül. Elképzelhető, hogy a levéltárosok a kongresszus előértekezletén több sikert
érhettek volna el, mint magán az ünnepi rendezvényen, ahol az utolsóként felszó-
lalásra jelentkező ungvári allevéltárnoknak a tömeg éljenzése miatt már nem volt
lehetősége a témához hozzászólni, vagy akár ellenezni a fizetésemelésre vonatkozó
javaslatot. Az előkészítő értekezleten ugyanis a résztvevők közül bárki jelentkez-
hetett volna a százas bizottságba, ezt azonban csak ketten tették meg, ám egyikük
betegsége miatt⁶ az előkészítésben már egyedül csak Romhányi János, Nyitra megye
levéltárosa vett részt.⁷ Romhányi emiatt szabadkozott is, mondván sajnós nem je-
lentkeztek többen a kartársak közül, pedig „felhívták a jelenlevőket, hogy aki önként
jelentkezik a bizottságba, fel lesz véve.”⁸

Kőszeghi a kongresszus másnapján kiküldött körlevelében hangsúlyozza, hogy
a korábbi szabályozáskor (1883) még nem volt elég számú képzett levéltárnok, ezzel
szemben 1903-ban már a főlevéltárosi, levéltárosi állásokat betöltők mintegy kéthar-
mada egyetemi végzettséggel bírt és többségük tudományos tevékenységet is végzett.
Kőszeghi négy pontba foglalta kérdéseit:

- „1. Mi a mai, okmányokkal igazolható kvalifikációd?
2. Beleegyezel-e, hogy a nagyméltóságú Belügyminisztériumot a jelzett minősítés
emelésére felkérjük?
3. Ha már [el]végezted az egyetemet, hajlandó vagy-e fogalmazói vizsgát egy év
alatt letenni?
4. Ha nem volna még az egyetemről abszolutóriumod, hajlandó vagy-e azt két év
alatt megszerezni s annak megszerzése után a fogalmazói vizsgát azonnal letenni?”

Az Osváth-levelezésben meglévő válaszlevelek⁹ alapján úgy tűnik, hogy a levél-
tárosok többsége nem tudott volna munkája mellett időt szakítani a „privát” tanu-
lásra és képzésre. Dukovics veszprémi kartárs válaszlevelében írja, hogy „túl vagyok
halmozva munkával: hét év óta a magam csekély fizetéséből kell írnokot tartanom.”

⁶ Dr. Roboz Zoltán, Somogy vármegye főlevéltárnoka

⁷ D. 26. 68.

⁸ Uo. 31.

⁹ Osváth egyik levelének fogalmazványában kéri Kőszeghit, hogy közölje a beérkezett adatok alapján,
hogy a levéltárosok közül hánynak van érettségén felül magasabb és milyen végzettsége. Ehelyett
Kőszeghi valószínűleg az eredeti válaszleveleket küldte el Osváthnak. Sőt, Osváth Kőszeghinek írt
eredeti levelezőlappjai is megtalálhatóak a gyűjteményben.

Kőszeghi körlevele egyéni problémákra is felhívta a figyelmet. Tullics György, Torontál megye archívumának vezetője levelében jelezte, hogy napi teendői mellett másfél éve a főispáni titkári feladatokat is neki kell ellátnia.¹⁰

Mészáros János, Sopron vármegye levéltárosa „degradálásunk okáról” gondolkozva arra jutott, hogy a fizetési tervezetet készítő Issekutz Aurél, Krassó-Szörény vármegye főjegyzője nem lehet tisztában azzal milyen egy „igazi levéltár”, mivel saját törvényhatóságában a „török hódoltság, a katonai végvidék után alakult újdonsült” vármegyének tulajdonképpen csak „irattára” lehet. Majd folytatja: „Hát ennek a teendőihez képest, erre a mértékre készült a javaslat” ami „azon vármegyékre nézve is, ahol, mint nálunk is körülbelül 1100 (ezeregyszáztól) vannak iratok” sokkal több munka van. Summázva a tervezetet, megállapítja azt is, hogy „persze a magasabb állásokkal járó fizetések a főtisztviselők szája-íze szerint hozatván javaslatba [...] egyhangúlag lett elfogadva.”¹¹ „A fő dolog az, hogy mi egymással szolidaritásban maradjunk, mindenben egyértelműleg járjunk el, és iparkodjunk ügyünket magunk előbbre vinni az arra illetékes factorok támogatásával, s a siker el nem maradhat [...]” – fogalmazta meg Romhányi. A képzéssel kapcsolatban pedig az volt a véleménye, hogy akik jelentkeznek, biztosan sikerrel járnak, „hiszen tapasztalatból tudjuk, hogy a hosszas levéltári praxis képezi ki a levéltárnokokat tulajdonképpeni hivatásukban.”¹²

Néhányan ugyanakkor Osváth Lajost is megkeresték, hogy álljon a mozgalom élére. Orosz Ernő Heves megyei főlevéltáros a kongresszus másnapján kelt levelében biztatta Osváthot: „Hazaérkeztén a csúfos verekedésből, melyben erkölcsileg nem mi, hanem a nyers erő szenvedett vereséget [...] nagyon kérlek, légy szíves most már mindnyájunk ügyét felkarolni.”¹³ Rizó Dénes, Udvarhely megyei főlevéltárnok is azt írta levelében, hogy „az általad indított mozgalomhoz csatlakozván [...] annak további helyes vezetésére [...] kérünk fel.”¹⁴ Az Osváth által küldött körlevélre azonban csak a trencsényi, bácsi, mosoni és udvarhelyi levéltári hivatalokból érkezett válasz. Ezekben is hasonló nehézségekről esik szó. A torontáli Tullics véleménye szerint a levéltárnok „ha csak nem aktakezelő – csak magasabb elméleti alapképzettséggel tud megfelelni valódi rendeltetésének és hivatásának. A levéltárban parlagon heverő, nemzeti és művelődéstörténeti fontos adatokat tartalmazó anyag feldolgozásra vár a legtöbb vármegyében.”¹⁵ Szélessy Károly, Moson megye levéltárosa bár támogatta a levéltári munka elismeréséért indított küzdelmet, meggyőződése volt, hogy „eredményt elérni nem fogunk.”¹⁶

¹⁰ D. 26. 27–28.

¹¹ D. 26. 24.

¹² D. 26. 35–36.

¹³ Erre a válaszlevelek utalnak.

¹⁴ D. 26. 38.

¹⁵ D. 26. 27–28.

¹⁶ D. 26. 41.

Osváth Lajos viszonylag későn válaszolt Kőszeghi felhívására, miután több, vele kapcsolatban álló kollégája véleményét is kikérte és ezek gondolatait is beleszötte terjedelmes levelébe. Szerinte „irigység működött a százas bizottságban, mert a levéltárak mostani helyzetét nem ismerik és azt hiszik, hogy ez most is sine cura¹⁷ állás, mint volt régebben és másrészt az általuk végzett nemességi kutatásokat némelyek nagyon megfizettetik,¹⁸ némely esetben pedig csak azt hiszik, hogy sokat fizettek. A lényeg pedig az, hogy rólunk azt tartják, miként semmi dolgunk nincs, ha meg csinálunk valamit, azt nagyon megfizettetik, s így szép mellékjövedelmünk van.” Hangsúlyozta azt is, hogy az új törvény az ezután kinevezettektől kérheti ugyan az egyetemi abszolutóriumot, vagy az országos levéltári kezelői vizsgát, de a már hivatalban lévőktől nem, „mert a törvénynek visszaható ereje nincsen.” A képesítések megszerzésének problémáját felvetve megjegyzi, hogy „majdnem kivihetetlen, mert évekre terjedő privat tanulásról van szó és sokgyermekes családapáknál, idősebb kollégáinknál és gyengébb anyagi viszonyok közt lévő egyéneknél ez is határos a lehetetlenséggel.”¹⁹ Osváth javasolta Kőszeghinek, hogy a levéltárosok országos értekezlete nevében küldjenek szét a megyei levéltárakba egy felhívást, amelyben kérjék, hogy mindenki a saját törvényhatóságához forduljon, hogy a levéltárosok fizetése is hatfokozatú legyen, mint a többi tisztviselőé (az akkori négy helyett). A bihari levéltáros szerint nem kell bolygatni saját megyéjükönél hivataluk elnevezését sem, hiszen a főlevéltáros címet a közgyűlés nem veheti el, hiszen azt a kormány nevében a főispán adta.²⁰ A lelkesítő felhívást végül Osváth készítette el, miután 1906-ban²¹ fizetésének megállapításakor nem vették figyelembe korábbi vármegyei szolgálatát.²² Hiába fellebbezett az alispánnál, azzal az indokkal, hogy már 1892 óta kinevezett tisztviselő volt mint központi számvevő, később pedig a belügyminiszternél is: mindkétszer negatív választ kapott, mivel 1901-ben történt főlevéltárnoki kinevezéséig a X. fizetési osztályban az illetménye nem haladta meg a kétezer koronát.

Osváth munkája a fizetésemelés tekintetében ugyan sikertelen maradt, azonban nagy szerepe volt az akkori önálló törvényhatósági levéltárakban dolgozók összefogásában, ahogy azt Dvortsák Győző Sáros vármegye levéltárosa is megfogalmazta

¹⁷ gond nélküli

¹⁸ Kiemelés Osváhtól

¹⁹ D. 26. 46–47.

²⁰ A tervezet „levéltárnok” és „allevéltárnok” megnevezést használ. A gyakorlatban azonban „főlevéltárnok” és „levéltárnok” volt, bizonyos helyeken pedig a levéltárat vezető tisztviselőt is „csak” levéltárnoknak hívták. Osváth A vármegye című lap májusi számában közölt fizetési tervezetben a „levéltárnok” kategória mellé kék postairónnal önértetesen oda is biggyesztette, hogy hol maradt a: „Fő?!” kitétel. D. 26. 8., 47.

²¹ Bihar vármegyei Törvényhatósági Bizottsága 1903. június 17-én tartott közgyűlése is egyhangúlag elfogadta a Vármegyei Tisztviselők Országos Szövetségének bérrendezésre vonatkozó javaslatát és azt saját szabályrendeletévé emelte. A dolognak mindössze annyi szépséghibája volt, hogy a megye a „tervezett fizetés emelésre jelenleg még fedezettel nem rendelkezik”, ezért a rendelet csak akkor léptethető életbe, ha a felmerülő többletkiadásra meglesz a szükséges összeg. D. 26. 15.

²² D. 28. 1–4.

a bihari főlevéltárosnak 1907-ben küldött levelében: „Lelkes szavaid [...] bátran állíthatom, visszhangra találtak valamennyiünkknél. Buzdító szavaid örök igazságok. **Ha nem tömörülünk, s nem segítünk önmagunkon, mástól hiába várjuk a segítséget.**”²³

Források és szakirodalom

MNL HBML IV. 406. = Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára. IV. 406. b. Bihar vármegye alispánjának iratai

SJANR Bihor. Fond 12. 10. = Serviciul Județean Bihor Arhivele Naționale ale României. Fond 12. Prefectura Bihor II. (1828–1953), 10. Actele Biroului Arhivei. [Román Nemzeti Levéltár Bihor Megyei Fiókja. 12. Fond. Bihar vármegye hatósága II. (1828–1953). 10. A levéltári hivatal irattára.]

Szálkai 2013 = Szálkai Tamás: Az első országos levéltáros egyesület alapszabályai. Levéltári Szemle, 2013. 3. sz. 78–79.

▪ FORRÁSKÖZLÉS ▪

Kérelem

Őszinte rokonérzéssel értesültünk az országos egyesületben megindult mozgalomról, mely a vármegyei tisztviselők statusrendezését vette célba. Mindnyájan csatlakozunk hozzá, mert tudjuk, hogy a rögtönözve készült 1907. évi X. tc. sok hézagot hagyott maga után s éppen sarkalatos alapeszméjét – az állami tisztviselőkkel való teljes egyenlőséget – nem valósította meg.

Nem lehet kétségünk, hogy a megindult mozgalom sikerre fog vezetni, mert hiszen egyesületünkben a vezetőség nagy bölcsessége, tettereje, s a tagok lelkes összetartása folytán ma már olyan erkölcsi erő rejlik, mellyel a törvényhozási tényezőknek is számolniuk kell.

A törvényhozás pedig a jogos követelések teljesítése elől nem zárkozhatik el s nem is fog elzárkózni. Az a nagy nemzeti kormány, mely a vasutasok, bírák, ügyészek illetményeit bőkezűen rendezi, nem feledkezhetik meg azokról sem és főleg azokról nem, akik nemcsak mint tisztviselők, hanem mint ezeréves alkotmányunk őrei is szinte példátlan elszántsággal teljesítették mindenkor hazafias kötelességüket.

Az egyesületi központ készítette javaslatot mi örömmel üdvözljük, teljes egészében elfogadjuk, csupán azon tiszteletteljes kérelemmel járulunk az Országos Egyesület elé, hogy ennek keretében a mi előmenetelünk is érvényesüljön.

²³ D. 34. 6.

Saját tisztársainkhoz folyamodunk tehát, elsősorban őket kérjük és várjuk sorunk jobbra fordulását, mert ők közvetlen közelből ismerik működésünk körét.

Alázatos kérésünk pedig az, hogy a vármegyei levéltárak élére állított s egy status-ba sorozandó levéltárnokok (főlevéltárnokok) legalább oly számarányban és módon, amely számarányban és módon a jogvégezettek a VIII. fizetési osztályból a VII.-be lépnek – a IX.-ből a VIII.-ba jussanak.²⁴

Midőn e kérelmet feltártuk, sietünk kijelenteni, hogy mi ezzel korántsem azt fejeztük ki, mintha minket nagy általánosságban a VIII. rangosztály illethet meg, csupán azt kívánjuk, hogy ebbe a fizetési osztályba hosszas és sikeres szolgálat után – előléphessünk.

Hogy pedig ez nem szerénytelen, hanem nagyon jogos kívánság, megkíséreljük bizonyítani. Nem vonunk párhuzamot a mi állásunk s a jogvézett vármegyei tisztviselők állásai közt, csupán a hasonló vagy kevesebb minősítést igénylő állami állásokkal teszünk összehasonlításokat. Ezt pedig annál több joggal tehetjük, mert éppen azt akarjuk elérni, hogy előmenetelünk akként biztosíttassék, ahogy a hasonló állami állásokban biztosított.

Ez az alapja az Országos Egyesület javaslatának s erre helyezkedünk mi is.

Mit kíván tőlünk a minősítési törvény? Kíván és pedig minimum 8 gimnáziumot, érettségi vizsgát és az Országos Levéltár kezelési szakára megállapított szakvizsgát, s különösen a latin és német nyelveket, a diplomatikai rövidítések megértését stb.

Törvényben a szokatlan minimum szó nem jelenthet egyebet, mint azt, hogy maguk a törvényalkotók is érezték ezen minősítés abszolút elégtelenségét, s csupán kényszerűségből állapították meg azt, mert tudományos készültségű egyénekre a képtelenül alacsony fizetés mellett nem számíhattak.

Lássuk, hogy mit jegyeztek fel rólunk ekkor az országgyűlés évkönyvei! A törvény indoklása így szól: „Egészen új ezen szakaszban az, hogy a vármegyei és városi törvényhatóságok levéltárainál alkalmazott fő- és allelvéltárnokoktól is kívántatik egy minimális qualificatio, mely nélkül fontos feladatuknak teljesen megfelelni nem volnának képesek.” A 21-es bizottság javaslata pedig ez volt: „A levéltári szakra vonatkozólag a bizottság magáévá tette a kormány azon javaslatát, hogy a vármegyei és városi törvényhatóságok levéltárainál alkalmazott fő és allelvéltárnokoktól is megkívántassék legalább oly mérvű tudományos qualificatio, mely nélkül az alsóbb kezelési szaktól eltérő fontos feladatuknak teljesen megfelelni nem képesek.”

A törvény tárgyalása alkalmával Dárday S. előadó sajnos nem nyilatkozott, a javaslat ellen felszólaló Szederkényi N. sem. Németh Albert kivihetetlennek tartotta, hogy a vármegyei levéltárnokok úgy tudjanak latinul, hogy képesek legyenek az okmányokat lefordítani, mert még klastrombeli öreg guardiánok sem képesek erre, aki pedig úgy elsajátítja, annak az akadémiában lesz helye. Nagyot tévedt a tempera-

²⁴ Az eredetiben aláhúzással kiemelt szövegrészeket a forrásközlés során szintén aláhúzással jelöltük.

mentumos hevesi követ, mert mi bizony híven fordítjuk a latin okmányokat, mindazáltal az administratív teendőkkel túlhalmozott levéltárnoknak tehetsége és szorgalma dacára sem nyílik alkalma arra, hogy a magyar Parnassusra felemelkedjék.

De még a minimumként követelt szakvizsgát sem lehet kicsinyelni, mert egy – az iskolában tanult klasszikus latin nyelvtől nagyban elütő – holt és egy élő idegen nyelv alapos ismeretét feltételezi. Pedig ez távolról sem elegendő! Aki közülünk hivatását híven be akarja tölteni, annak éveken át szorgalmasan kell tanulnia a történelmet s segédtudományait, főleg a művelődéstörténelmet, a heraldikát, genealógiát, mert ezek ismerete nélkül nem tud különbséget tenni az értéktelen lom és az örökbecsű oklevél közt, s a történelmi, köz- és magánjogi érzékkel nem bíró levéltárnok nyugodtan kiselejtezhet olyan nagy fontosságú okleveleket, melyek elveszése a történelem ítélszéke előtt pótolhatatlan kárt jelent; jártasnak kell lennie a diplomatikában és paleográfiában, mert különben még a magyar nyelvű középkori okleveleket sem képes elolvasni, nemhogy a latin és német okleveleket megértené, s róluk másolatokat, különösen pedig – a vármegyei ügyviteli szabályzatban gyökeröző jogánál és kötelességénél fogva – közhitelű fordításokat adhatna.

Egyszóval a hivatása színvonalán álló levéltárnoknak tudományos alapon akként kell magát kiképeznie, hogy mintegy élő kútforrását képezze az ősi vármegyei intézményeknek.

A tudományos készültségre való hivatkozás pedig éppen nem kérkedés részünkről, mert hiszen a m. kir. belügyminiszter úr jelentette ki 1899. évi 3648. sz. eln. elvi jelentőségű határozatában, hogy mi tudományos jellegű foglalkozásra is hivatottak vagyunk. A törvényt magyarázó ezen határozat már egymagában is elegendő volna kérésünk jogos voltát eldönteni.

Állásunk fontosságát még világosabban hirdeti a belügyminiszter úrnak a főispánokhoz intézett 1854/894. sz. eme rendelete: „Az ország számos vármegyéjében és városában, kivált a Felvidéken, hová a török pusztítás nem hatolt el, a törvényhatósági levéltárakban számos nagy fontosságú történelmi anyag van felhalmozva, melyek nemcsak az illető vidék, hanem az egész ország múltjára nézve is becses adatokat tartalmaznak. Hogy e becses anyagnak a tudomány hasznát vehesse, első-sorban értelmes, képzett levéltárnokokra van szükség. Ezért s a folyó közzolgálat érdekében is szabott meg az 1883. évi I. tc. a törvényhatósági levéltárnokokra nézve némi minimális qualificatiot. Közérdek tehát az, hogy a törvényhatósági levéltárnoki állásokra lehetőleg képes és szakértő egyének alkalmaztassanak.”

A belügyminiszter úr szükségesnek tartja továbbá „a levéltári ügy korszerű fejlődésére” való tekintettel az országos és a törvényhatósági levéltárak közt a kölcsönhatás létesítését, s hogy a törvényhatósági levéltárnoki állásra az országos levéltárban szélesebb körű gyakorlatot szerzett levéltári tisztviselők is alkalmazhatók legyenek – üresedés esetén a pályázat kiírását és ennek az országos levéltárral való közlését.

Hogy történettudósok volnánk, nem állíthatjuk, de igenis önérzettel feljegyezhetjük, hogy sorainkban 12-nek már ismert neve van a szakirodalom terén, többen pedig azon az úton vannak, hogy maguknak nevet szerezzenek. Az elméleti képzettséget tekintve pedig többen van főiskolai (jog-, bölcsészet-, hittudomány) képesítése, mint csupán középiskolai végzettsége.

Nem tudjuk tehát az osztó igazsággal összeegyeztetni, hogy miért kelljen nekünk – vármegyei szakhivatal vezetőinek – minden készütségünk és törekvéseink dacára is szükségképpen ott befejezni életpályánkat, ahol a négy középiskolai osztályt végzett, s legelemibb kezelési teendőket végző irodaigazgatónak.

De vissza kell térnünk a levéltári szakvizsgálatra, meg kell emlékeznünk az országos levéltári kezelőtisztai állásokról. Még a törvény betűje is valamivel többet kíván tőlünk mint azoktól. S ez nagyon természetes is, mert míg ők kizárólag csak kezelési teendőket végeznek, a fogalmazás pedig a fogalmazási szakbeliekre hárul: addig mi a fogalmazási teendők ellátására is hivatottak vagyunk. S az országos levéltári kezelőtisztek elől még sincs elzárva a VIII. fizetési osztály.

Már az eddigiekből is eléggé kitűnik, hogy a mi készütségünk rovására történik, ha állásunkat a pénztári számvevősegi, főleg a kezelési szakbeli állásokkal összehasonlítjuk.

Bár unalmas lesz az olvasásra, álláspontunk kidomborítása végett szükségesnek tartjuk felsorolni mindazokat a VI–VIII. fizetési osztályba tartozó állásokat, melyek az 1893. évi IV. tc. értelmében a teljes vagy 4 osztályú középiskola elvégzését kívánják. Ezek közül:

a VI. fizetési osztályba tartoznak: lottóigazgató, állampénztári igazgató, számvevősegi igazgató; a VII. osztályba: pénzügyorségi felügyelő, állampénztári osztályvezető, állampénztári főellenőr, fővámtárnok, dohánygyári igazgató, dohánybeváltási felügyelő, számvevősegi főnök, révkapitány, zálogházi igazgató, számvevősegi aligazgató; VIII. fizetési osztályba: számszéki irodaigazgató, számtanácsos, segédhivatali főigazgató, detektív felügyelő, állampénztári pénztári pénztárnok, állampénztári ellenőr, adópénztárnok, pénzügyőri főbiztos, fővámszedő, vámfőellenőr, dohánygyári aligazgató, dohánybeváltási felügyelő, dohánybeváltási kezelő, dohányraktári gondnok, lottóhivatali főnök, lottóhivatali ellenőr, zálogházi aligazgató, zálogházi ellenőr, klinikai gondnok, egyetemi gazdasági ellenőr, üvegtechnikai műhelyvezető, egyetemi gondnok, honvédmenház házparancsnoka, posta és távírdai pénztárnok, segédfelügyelő a mértékHITELESÍTÉSnél.

Íme tehát a középiskolát végzettek eljuthatnak a VI. fizetési osztályba is, a 4 osztályt végzettek elérhetik a VII. rangosztályt.

De lássunk egy példát közelebbi világitásban! Az országban 57 pénzügyigazgatósági számvevőség van s ezek közül 3-nak élén VII. rangosztálybeli van, 47-nek VIII. osztálybeli s csupán 7-nek – kivételesen és ideiglenesen – IX. osztálybeli áll az élén.

Mindezekről – a kezelési szakbelieket ide nem értve – a törvény nem kívánja feltétlenül a főgimnázium elvégzését, hanem megelégszik bármely középiskolával, sőt, a 7 osztályú kereskedelmi iskolával, továbbá az egyoldalú katonai iskolákkal, kivételesen pedig 6 osztályú polgári iskolával is.

A felsorolt állami tisztviselők anyagi felelőssége mellett túlnyomó részben az állami közvagyon fölött őrködnek, mely ha talán tetemes is, de nem pótolhatatlan: mi megbecsülhetetlen és pótolhatatlan szellemi kincseknek vagyunk hivatásos őrzői és magyarázói és a reánk bízott ereklyékért erkölcsileg is felelősek vagyunk; azok állása, ha szakmabeli ismereteket kíván is, de mégsem tudományos jellegű, mint a miénk.

Mennyire méltánytalan volna a VIII. fizetési osztályt végleg elzárni előlünk, kik sajátos képzettségünkkel teljesen elszigetelten állunk s a törvényhatóságban semmi más állásra nem számolhatunk, még kézzelfoghatóbbá válik, ha csak egyetlen pillantást vetünk a vasutasok fizetéséről szóló 1907. évi L. törvénybe. Mit látunk ebben? Azt, hogy a IX. fizetési osztály legfelsőbb fokozatába a jegyzővizsgáló főkalauz eljut, a mozdonyfelvigyázó meg éppenséggel eléri a VIII. fizetési osztálynak megfelelő fizetést.

Azon körülmény, hogy ők terhesebb munkát végeznek, nem billenti javukra a mérleget, mert végre is ők mégiscsak altisztek, merőben fizikai munkát végeznek s a fokozottabb tevékenységért gyorsabb haladás, a rövidebb szolgálati idő, az utazási s egyéb pótlékok és kedvezmények bőven kárpótolják őket.

Szinte megdöbbenő, hova jutottunk már az összehasonlításokkal s akaratlanul is kitör belőlünk az elkeseredett kérdés: Hát mi szellemi erőink és szorgalmunk végső megfeszítése mellett sem lehetünk érdemesek oly fizetésre – amilyenre érdemes egy altiszt? Avagy nem élünk-e kultúrállamban, hol a közügy javára szolgáló hosszas és fokozott szellemi tevékenységet szükségképpen jobban kell honorálni, mint a fizikai munkát?

Szólhatnánk még a levéltárnoki állás historiai fejlődéséről, a törvényhatóságoknak az automatikus előlépés mellett való állásfoglalásáról és sok egyébéről, de mivel szíves türelmüket már úgylis próbára tettük, csupán egy látszólagos ellenérv cáfolására szorítkozunk még.

Hallottunk olyan ellenvetést, hogy az 1904. évi X. tc. 10. §-a a vármegyének szabad kezét adott egyes tisztviselők javadalmazásának emelésére, tehát kérelmünket a törvényhatóság saját hatáskörében is teljesítheti.

Ily módon azonban a kérdést megoldani nem lehet. Először azért, mert a vármegye meg sem teszi, nehogy precedenst alkosson; másodszer azért, mert ha a jogos igények ekképpen kielégítést nyerhetnének, a statusrendezés szükségessége önmagától megdőlné; harmadszer és főleg azért, mert a törvény csak működési pótlékot engedélyez, ez pedig nem a személynek, hanem az állásnak szól. Azt pedig magunk sem tartjuk igazságosnak, hogy az előd által hosszas és kiváló szolgálattal kiérdemelt esetleges pótlékot az újonnan hivatalba lévő azonnal élvezze.

Mélyen tisztelt Országos Egyesület! Kultúrállamokban általános a törekvés a köztisztviselői állások színvonalának emelésére. Hazánkban is egyre mélyebb gyökeret ver a közügyet szolgáló tisztviselők erkölcsi és anyagi függetlenítése. Bár ez irányban nálunk még sok a kívánni való, az állami alkalmazottaknak úgy szólván minden pálya elegendő alkalmat nyújt a tehetség érvényesülésére, a szorgalom és becsvágy fokozására és jutalmazására.

Az ország teherviselő képességére csupán a vármegyei tisztviselőknek lehet panaszkodni. Avagy nem méltánytalan-e, hogy az ország legjelesebb alispánjai szükségképpen abban a rangosztályban fejezzék be pályájukat, amelybe a középiskolát végzett állami tisztviselő is eljuthat? S ha az állami tisztviselőnek a középiskola lehetőséget nyújt a VI. osztályba való eljutáshoz, miért ne adhatna nekünk jogot a VIII.-hoz?

A törvényben kívánt – a valóságban elégtelen – minősítés tehát semmiképpen sem lehet akadály a kérelmünk teljesítésének; minősítésünknek a szerzett jogok respektálása mellett való fokozása esetén pedig a mostaninál fokozottabb lehetne az igényünk is.

Mély tisztelettel és bizalommal kérjük az Országos Egyesületet, a statusrendezésre kiküldött bizottság nagyrabecsült tagjait, méltóztassanak jóakaratólag fontolóra venni kérésünket, melyet rideg érvekkel, száraz előadásokban, de – úgy véljük – az igazság meggyőző erejével tártunk fel; méltóztassanak ezt korábban benyújtott indítványunk folyamányának tüzetesebb indoklásának tekinteni.

Tisztársaink közt s legmagasabb rangbeliek soraiban is vannak számosan, kik nagy szeretettel és eredménnyel foglalkoznak a levéltári szakba vágó tudományokkal. Őket még külön is kérjük, tegyenek tanúságot mellettünk, emeljék fel érdekünkben szavukat, kölcsönözzenek súlyt előterjesztésünknek.

Kérésünk igazságos és méltányos elbírálása elé annál nagyobb bizalommal tekintünk, mert a mi statusrendezésünk számba nem vehető oly csekély anyagi áldozattal jár, mely a többi tisztviselők státusrendezését egyáltalán nem érintheti, annál kevésbé gyakorolhat arra káros befolyást.

Összes társaink nevében és megbízásából mély tisztelettel vagyunk a mélyen tisztelt Országos Egyesületnek alázatos szolgálói:

1907. dec.

Orosz Ernő
Heves vármegye levéltárnoka
az Orsz. Egy. vál. tagja
Osváth Lajos
Bihar vármegye főlevéltárnoka
Dr. Magasházy Béla
Borsod vármegye levéltárnoka

Köszeghi Sándor
Pest megye főlevéltárnoka
Romhányi János
Nyitra vármegye főlevéltárnoka
Dukovics István
Veszprém vármegye levéltárnoka

váram. Kivétve azoknak lehet jogos panaszuk. Avagy nem méltánytalan-e, hogy az ország legjelesebb alispánjai szintén ugyan abban a rangosztályban fejeznek be pályájukat, a melybe a köznevelőket végre az ill. kivétve is elgúszhat? Itta az ill. kivétve elnöknek a köznevelő közelebbi lehetőségét nyújt a VII. osztályba való eljutásához, miért ne adhatna nekünk jogot a VIII. -hoz?

A törvényben kívánt - a valóságban elégtelen - minősítés tehát semmiképen sem lehet akadály a kérelmünk teljesítésének; minősítésünknek a szerzett jogok respektálására mellett való fokozása esetén pedig a mostanival fokozottabb lehet az igényünk is.

Mély bizalommal és bizalommal kérjük az országgyűlést, a statusrendeletre kiküldött bizottság nagyrabecsült tagjait, méltóztatásukkal jóakarattalag fontolóra venni kérelmünket, melyet rideg érvekkel, szar az előadásban, de úgy vélik - az igazság meggyőző erejével társunk fel; méltóztatásukkal ezt korábban benyújtott indítványunk fohományának, tüzetesebb indokolásának tekinteni.

Tisztársaink közt a legmagasabb rangbeliek sorában is vannak számosan, kik nagy szerezettel és eredményekkel foglalkoznak a levéltári szakba vagy tudományokkal. Őket még külön is kérjük, legyenek tanúságot mellettünk, emeljék fel Erdélyünkben szavukat, köztönöknek sülyt előterjesztésünknek.

Kérésünk igazságos és méltányos elbírálása elé annál nagyobb bizalommal tekintünk, mert a mi statusrendeletünkünk számára nem vehető oly csekély anyagi áldozattal jár, mely a többi kivétve státusrendelését egyáltalán nem érintheti, annál kevésbé gyakorolhat arra káros befolyást.

Összes társaink és nevében és megbízásából mely kivétve lottel vagyunk a melyben kivétve Országgyűlésnek alávetés szolgái:

1907. dec.

Országgyűlés
 Hevesvármegye levéltárnak
 az országgyűlés tagja.
 Ruoth János
 A köznevelés főfelügyelője
 Magasbíró Péter
 Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye levéltárnak

Összeíró János
 Pestmegye főlevéltárnak
 főbíró
 Pannhamp János
 Kispata vármegye főlevéltárnak
 Mikócs János
 Veszprém vármegye levéltárnak